

Fanden skifter klær

Taler

Bertram Dybwad Brochmann

Dato

13 februar 1936

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Trontale- og finansdebatt

- 1 Da jeg i år påhørte trontalen, så slo det mig straks hvor forbausende lik den var
alle de andre trontaler som har vært holdt gjennom årrekker. Det forekommer
mig også at debatten idag virker på samme måte - iallfall hittil har den virket
sådan på mig - som alle andre trontaledebatter gjennom årene. Debatten minner
5 om gamle slitte grammofonplater, og hele den gamle partipolitikk ebber
forhåpentlig snart ut. Jeg tror at det norske folk reflekterer meget sundere og
klokere enn man gjør innenfor disse gamle partier. Jeg konstaterer iallfall i den
nuværende foreliggende trontale null forandring til det bedre og meget som
tyder på at det blir verre. Det forekommer mig at istedenfor at
10 arbeiderregjeringen skulde skaffe forandringer, så har den bare optatt
venstrelina, gjort alle venstres feil om igjen, bare doblet dem, lagt på litt mer
skatter i håp om at man skal kunne hjelpe folk til bedre kår og friere
livsbetingelser jo mer skatter og tvang man legger på dem! Jeg har alltid pleiet å
bruke det uttrykk at «fanden skifter klær» Så jeg er tilbøielig til å bruke det når
15 vi nu har fått en ny regjering med den gamle politikk. Det er presis det samme
op igjen, det er bare et nytt navn eller nye klær som benyttes.

- Jeg vil innledningsvis replisere til den ærede fører for høire-partiet, hr. Hambro,
da han idag talte om at arbeidernes mål ved valgkampen var å skaffe sig 150 000
20 nye stemmer; jeg mener det kunde være en mulighet for at hr. Hambro ved å
holde flere slike taler kunde hjelpe dem til det. Saken er jo nemlig den at ut over
Norges land og rike er det mer og mer umulig for folk å begripe at der er nogen
forskjell på partier og synsmåter her i Stortinget. Om man skal kalle dem
fascister, socialister, høire-folk eller statssocialister, eller hvad vi vil kalle dem, det
25 er og blir allikevel 149 høiremenn her i salen. Men hr. Hambro gjorde den
sittende regjering en ubetalelig stor tjeneste ved å oprettholde illusjonen hos
regjeringstroende om at det dog var himmel og hav mellem høire og

arbeiderpartiet. Jeg mener at arbeiderregjeringen burde være herr Hambro
30 overordentlig takknemlig for denne tale, og den vil også få anledning til nu og
under valgkampen ustanselig å referere til hr. Hambro for om mulig å bibringe
folk på ny illusjonen om at der er forskjell mellom disse gamle partier.

Hr. Hambro kom også i sitt innlegg inn på den tale som monsieur Boissier holdt
35 i Eidsvollsalen forleden, og han nevnte spesielt det paradoks at i virkeligheten
var Nasjonenes Forbund en organisasjon for krig. Det var en
rustningsorganisasjon. Jeg heftet mig også ved den uttalelsen, fordi jeg var en av
de få som sa fra da Norge bestemte sig for å gå inn i Nasjonenes Forbund. Jeg sa
dengang at når man organiserer fred, så betyr det i praksis krig, så underlig det
40 enn høres ut. Men fred kan ikke organiseres. Skal freden organiseres, blir det
krig, og jeg kan ikke nok fremholde hvor jeg vilde ønske at man her i denne sal
tok beslutning så snart som mulig og sa fra, og sa fort som mulig fikk meldt sig
ut av det internasjonale rustningsforetagende i Genève.

Jeg vil spesielt i forbindelse med de uttalelser som herr Hambro kom med nevne
45 følgende paradokser: Før 1914 sa høire: Den sikreste garanti for freden ligger i
det sterkest mulige forsvar. Så kom krigen og tilintetgjorde den teori. Så fikk vi i
1918 et nytt paradoks: Folkeforbundet organiserer verdensfred; for ettertiden
blir krig umulig. Og nu har vi da endelig fått det tredje paradoks, nemlig
50 sannheten, at Folkeforbundet er en garanti for, at vi allesammen skal og må
ruste og være med på internasjonal krig enten vi vil eller ikke.

Hvor man kommer i Norge får man høre folk som klager over den norske
embedsstand. Man klager over mishandling av domstoler og embedsmenn;
55 snart er det en lensmann de klager på, snart det ene og snart det annet. Jeg har
lagt merke til det på den måte, at umåtelig mange sådanne mishandlede
mennesker har henvendt sig til mig skriftlig og muntlig og bedt om hjelp. Jeg
anser det for omtrent håpløst; for embeds-standen er så godt organisert, at hvis
et menneske gjør for meget mudder så blir han stemplet som umulig og
60 utilregnelig, som kverulant og lignende. Det er vel ikke for ingenting
arbeiderregjeringen i år har øket budgettet til politi og militær - det er vel fordi
man har en økende følelse av at misnøien med det voksende embedsvælde blir
større og større. Der må mere politi og mere militær til, hvis det skal fortsette
som hittil med hensyn til utvidelse av embedsveldet og tvangsmidler overfor det
65 norske folk.

Det er også uhyre karakteristisk for trontalen, at regjeringen med glede bemerker, at nu stiger aktiene; jeg henviser til side 5 i den trykte trontale.

70 Embedsveldet vokser og aktiene stiger. Men man har ikke fått vite i trontalen, hvor mange nye embedsfolk det allerede er kommet siden hr. Mowinckel slapp tøilene og siden hr. Nygaardsvold overtok dem. Jeg savner også i trontalen opgave over antallet av de tvangsauksjoner som er blitt holdt over de små og store, efterat arbeiderregjeringen tok tøilene.

75

Det burde også nevnes en sådan ting i trontalen som at man i løpet av de siste 3 år har eksportert ca. 900 000 kg norsk prima meierismør til underpris, mens vi selv spiser margarin, respektive margarin-avgift. Hvor meget har man tatt fra bøndene for å dekke det underskudd, herr president? Hvor meget av redskaper
80 og hvor mange kyr og okser og kalver osv. [har] man hentet ved selvtækt ut av fjøsene for å dekke det enorme underskudd som bare tapet på smøreksperten i sig selv betyr?

Når man ser, hvorledes folket har det nu og hvorledes det handles i
85 departementene, så kunde man fristes til å spørre: Hvad har det norske folk gjort statsråd Ystgaard, at han kan ville vårt folk så ondt? Har folket gjort dere noget ondt, siden dere holder på med den selvtækt og alle disse tvangsauksjoner i åpenbar strid med rikets grunnlov?

90 Vi ser i trontalen, at lånepolitikken fortsetter nøiaktig som før. Den statskapitalistiske utbytning fortsetter og man kunde spørre: Blir det aldri nok penger i monopolkassene? For at ikke nogen skal tro, at dette er overdrivelser, så skal jeg bare få lov til å peke på nogen tall fra budgettet.

95 Det begynner med ordinær skatt på formue og inntekt på 78 millioner. Det mener jeg skulde være mere enn statsbudgett nok for et folk på 2 3/4 millioner mennesker. Jeg mener, at statsbudgettet skulde ikke overstige 50 - 60 millioner kroner. Resten skulde være branchestyre og selvstyre som det var før i tiden. Dette samme lille norske folk på 2 3/4 millioner mennesker betaler bare i toll
100 113 millioner kroner. Det er penger som skal ut av folkets lommer og med uhyre omkostninger får en nogen slanter tilbake igjen gjennom bevilgningspolitikk.

Det er ikke underlig, at landbruket og fiskeri og våre hovednæringsveier i det hele tatt går med underskudd, når vi med den indirekte beskatning pumper
105 folket så enormt som vi gjør. Hvorfor kan vi ikke da innskrenke denne indirekte

beskatning istedenfor å holde på øke den og så bevilge nådepenger - såkalt statshjelp - til folket? Der skal det norske folk komme op i departementet og be
110 pent om det kan få litt av pengene sine igjen, og for hver gang det får en 10-øre
av statskassen er det tatt for 10 kroner ut av baklommen de kr. 9,90 gikk til alle
de nye daddaene, til alle de nye embedsfolk som man har føtt i den senere tid.

Jeg nevner en sådan ting som Vinmonopolet som for det første har lagt en død
hånd over norsk vinavl og vinproduksjon. Med moderne kjemi kunde vi være
115 nokså selvhjulpne på det område. Og det vilde være en umåtelig hjelp for
landbruket å bruke norske råstoffer til egen vinproduksjon. Men alene
Vinmonopolet tar inn 35 500 000 kroner på sitt monopol alene til statskassen.

Det blev fortalt mig for en tid siden, at en av Norges foregangsmenn på
120 vinhandelens område hadde sittet i konferanse med Vinmonopolets folk og fått
høre, at han i virkeligheten var en statsfiendtlig og samfundsskadelig person -
det var et stort spørsmål, om det ikke vilde lønne sig for statskassen å kjøpe en
slik mann mot en årlig passende betaling, f. eks. 100 000 kroner eller noget
sådant for å få ham ut av spillet. Man får det inntrykk, at det altså nu direkte
125 gjelder å kjøpe norsk initiativ og norsk næringsvei ut av spillet og slå dem matt til
fordel for de fremmedes vin og vinproduksjon.

Jeg bør vel kanskje nevne en sådan ting som brenningen av sprit som folket
hadde rett til i gamle dager. Den rett har de også tatt fra folket; og hvis det
130 allikevel er nogen som brenner har staten en liten biinntekt som de kaller
«bøter» på 900 000 kroner om året. Selv i det danske embedsveldes dager gikk
man ikke så grovt frem som man gjør under norsk flagg.

Jeg kan også nevne en ting som ølavgiften, - la oss her si at av 2 3/4 million
135 innbyggere i Norge er det 1 million mennesker som drikker øl - vi betaler 13
kroner hver til statskassen bare for å få lov til å drikke norsk øl. Det er penger
som også skal ut av distriktene, det er penger som listes og lokkes ut av lommen
på fisker, bonde og arbeider. Det er en kjempebeskatning utover alle grenser!

140 Så har vi chokolade- og sukkeravgiften 5 % million kroner, og på
tobakkstempelavgiften - for staten røker jo som bekjent ikke tobakk og tygger
ikke og snuser ikke - tar staten inn 18 200 000 kroner.

Det er altsammen penger som disse folk som fisker, dyrker jorden, driver

håndverk osv. må betale, men det går så stille, vi får ikke høre at kommunene og distriktene har «bevilget» så og så mange millioner til tollbod og så og så mange millioner her og der, det er ikke gjenstand for bevilgning, herr president, det blir tatt ved hjelp av statsmakten, det blir pompert ut av folket således som man
150 hadde for skikk før 1814, bare at man nu gjør det meget verre.

La mig nevne en ting som margarinavgiften på 4 500 000 kroner til statskassen. Når man reiser meget i landet som jeg gjør og ser alle de underernærte barn, hulkinne og bleke - man ser hvad de mangler, de mangler godt smør - så må
155 man tenke på at de folk som lever på simpel margarin betaler 4 500 000 kroner i margarinavgift til staten. Og enda våger arbeiderregjeringen å kalle sig for de små's beskytter! Således er hele statsbudgettet en eneste systematisk utbytning. Vi har utførselsavgift for fiskevarer 600 000 kroner.

160 Alt hvad staten foretar sig overfor fiskerinæringen virker i praksis på den måten, at eksporten av fiskeprodukter minker mens man ubevisst og ufrivillig eksporterer selve fiskerinæringen således at utlandet sender sine trålere og fiskebåter op langs kysten og henter fisken sin selv. Det er takken det norske folk har fordi staten har blandet sig op i en sådan næringsvei. Vi ser i budgettet en
165 veldig beskatning på bensin og gummi, det går op i mangfoldige millioner kroner.

Man hører av og til og ikke minst i arbeiderpressen at det er en post på statsbudgettet som er så urimelig høi og det er kongens appanasje, vi måtte da
170 kunne spare litt på de 750 000 kroner. Men vi hører ingen ting om pengelotteriet som beskatter det norske folk for kongens appanasje 12 ganger om året, nemlig med ca. 750 000 kroner om måneden. Jeg har ikke kunnet opdage et pengelotteri i verden som pomper og beskatter folket så grovt som det norske pengelotteri!

175 Og slik kunde man holde på og tale om budgettet i dagevis! Jeg bare undrer mig ofte over at det henger sammen. Jeg undrer mig over at arbeidere og bønder og fiskere kan bestå under sådanne forhold; og jeg undrer mig over at de gamle partier i lengden selv kan mene at dette er forsvarlig norsk politikk. Det danske embedsvelde før 1814 var efter mitt skjønn den rene spøk i sammenligning med
180 hvad det er blitt nu.

Noget av det første jeg foretok mig da jeg kom her i Stortinget i 1934 det var å

185 foreslå at man nedsatte en komite bestående av folk fra alle mulige hold for å få det økonomiske virvar videnskapelig opklart. Jeg er helt enig med den foregående taler, herr Ræder, når han sier at man ustanselig her i salen skriver ut medisin, men man ofrer ingen ting på å få stillet den riktige diagnose.

190 La mig i denne forbindelse nevne krigsproblemet. Man diskuterte her nylig - og kommer vel tilbake til diskusjonen - Norges forhold i anledning av konflikten mellom Italia og Etiopia. Hvis man vil undersøke saken så vil man se, at ingen vil krigen, selv ikke Italia; men fascismens konsekvens er krig uansett hvad alle vil. Fascismens konsekvens det er å beskatte folket så langt til fordel for statskassen
195 til det ikke er mer å ta og så må man i krig for å få andre til å betale underskuddet. Det vil også vise sig her i Norge, - hvor her absolutt ikke finnes en mann i Stortinget som vil krig eller ønsker Norge innblandet i krig - det vil vise sig kanskje før man aner det, at den budgettpolitikk som drives her i denne sal har bare en konsekvens: Norge i krig.

200

Men det er jo dette årsaksforhold, denne kausalitet, bak ryggen på alles vilje som skulde være opklart. Men det er akkurat som å gå med hodet mot veggen å foreslå her i denne sal at det skal gjøres noget for å få prøve om denne årsakssammenheng kan påvises.

205

Det er ingen som vil krig likeså litt nu som i 1914. Det er ubevisste krefter som er skyld i det hele. Budgettøkonomi er som danaidernes sold, det er en tingenes tilstand, hvor man øser ustanselig, og jo mer man øser, jo mer må det til, men det bunner ikke, for det er ikke nogen bunn i soldet. Det er et organisert
210 dagdrømmen, som ligger til grunn for hele budgettpolitikken. Man bedrar sig selv så lenge til man faller i hendene på utenlandske kreditorer.

Jeg leste en gang i sommer i en avis et slags referat av en tale som vår ærede utenriksminister, professor Koht hadde holdt den 17de mai for våre landsmenn
215 i København. Hvis referatet var riktig, sa professoren omtrent som så: «Da jeg kom inn i regjeringen, fikk jeg anledning til å konstatere at det var krefter som var sterkere enn regjeringen.» Jeg understreker de ordene, herr president, jeg skulde bare ha lyst til å vite, hvad det er for slags krefter utenriksministeren tenkte på. Tar jeg ikke meget feil, hører han til arbeiderpartiets religion - man
220 tror at det sitter krefter i pengene, man tror på pengemakt, kapitalens makt, militærmakt, våbenmakt, organisasjonsmakt og lignende.

Jeg er i så måte hedning, jeg tror ikke på noen av de krefter som
225 arbeiderregjeringen regner med. Jeg tror at all makt og all kraft sitter i
åndskreftene, i det bevisste såvel som det ubevisste åndsliv. Det er de krefter som
bestemmer over krig og fred, og så lenge det norske storting ikke vil ta opp
spørsmålet, om det forholder seg så, og undersøke de selvvirksomme, disse
dynamiske krefter som i det ene tilfelle skaper frihet, fred og velsignelse og i det
230 annet tilfelle skaper krig og helvede - så lenge man ikke undersøker disse krefter
og lærer dem å kjenne, blir man stående ved det helt negative resultat å føle seg
selv avmektig.

Så lenge man tror at der er krefter som er sterkere enn oss, bestemmer vi ikke
235 noen ting. Det er ingen andre enn menneskene selv som skaper himmerike eller
helvede på jord, det er selvvirksomme, ubevisste og hittil ukontrollerte
åndskrefter som vi med moderne psykologi, med moderne utforskning av den
menneskelige natur har anledning til å få kontroll over.

240 Det fremgår tydelig av trontalen at vår handelsbalanse stadig forverres. Jeg
henviser også der til side 5 i det trykte forelegg. Vi ligger under i konkurransen
med utlandet, og når man spør næringsdrivende eller stortingsmenn av de
borgerlige grupper, hvad grunnen kan være, så sier de som regel: Ja, det kommer
naturligvis av at norsk arbeidslønn er for høi.

245 Men hvad er norsk arbeidslønn? Det er et uttrykk for, hvad det koster å leve i
Norge. Hvis det koster 10 øre dagen å leve med familie i Norge, så får vi så
mange norske arbeidsfolk vi vil for 11 øre dagen. Men hvis det koster 10 kroner
dagen å leve i Norge, så kan vi fornuftigvis ikke få arbeidere til å arbeide under
250 det som det koster å leve. Og vil vi ha arbeidslønnen opover, er det bare å
anskaffe dobbelt så mange embedsfolk, så blir daglønnen 20 kroner istedenfor
10 kroner. Arbeidslønnen er altså ikke annet enn uttrykk for, hvad det koster å
leve i Norge, m. a. o. budgettets kostende. Tenker vi oss teoretisk hele
statsbudgettet vekk, vil Norge kunne arbeide billigere enn noget annet land på
255 jorden. Det er ingen ting i veien for at vi på utrolig kort tid kan konkurrere med
utlandet, nettopp derved at vi kan arbeide billigere, men da må statsbudgettet
likvidere og ikke økes.

Man henviser oss f. eks. til Japan og sier: Der borte i Japan er det jo så fint, der
260 kan de levere gummisko for bare 14 øre paret, for der koster det ingen ting i
arbeidslønn, folk er så snilde og hyggelige der. Men vi behøver bare å låne dem

vår venstrepolitikk med etterfølgende arbeiderpartipolitikk, så vil det ikke vare lenge før gummiskoene er kommet op i 14 kroner. Det er bare å lage mer
265 budgett og embedsvelde, herr president. Hvis vi derfor skal konkurrere med Japan, vil jeg foreslå at vi tilbyr Japan låne det utmerkede system som vi har hatt i Norge «millombils» fra 1905 og til nu, hvorunder vi ustanselig har øket budgettet med den følge at vi endelig nu arbeider så dyrt at vi ikke kan konkurrere på verdensmarkedet.

270

Når man taler om dette med arbeidslønnen på den måten, så sies det: Nei, det kan være knusende likegyldig, hvad det koster å leve, når bare arbeidslønnen står i forhold til hvad det koster. Ja, så lenge vi bare ser det økonomiske spørsmål
275 innen landets grenser, så er dette resonnement til en viss grad riktig, men det holder absolutt ikke stikk, når vi stiller oss overfor det faktum at Norges handelsbalanse for hvert år blir verre og verre. Og da nytter det ikke å komme og resonnerer som herr Mowinckel gjorde idag og snakke om at vi har vært for ensidig nasjonalt innstillet, vi skulde ha vår oppmerksomhet mere henvendt på utlandet. Det er det som har vært grunnfeilen i herr Mowinckels politikk at han
280 har vært for meget utadvendt og har interessert sig for meget for alle mulige opgaver ute i det blå istedenfor å løse nærliggende floker og opgaver her hjemme.

Hvorledes kan vi i Norge arbeide meget billigere? Jo, ved å likvidere
285 statsbudgettet. Man sier at levestandarden er for høi. Jeg er ganske forvisset om at her er sommersol nok og sædejord nok, her er levevei og arbeide nok for 30 millioner mennesker. Men da må næringslivet befries for alt det embedsvelde som ligger og ruger som en død hånd over alt som heter norsk arbeidsliv og næringsliv. Hvis man går den linje som Samfundspartiet peker på, likvidasjon av
290 statsbudgettet, innførelse av brancheøkonomi, branchestyre, så vil det på en utrolig kort tid vise sig at alt letter, at vi plutselig kan konkurrere med utlandet, at disse eventyr om krisene forsvinner og at her er nok til alle og ingenting å slåss om.

Men det er et annet fenomen som kanskje er like uhyggelig som forholdet i handelsbalansen, og det er forholdet med arbeidsledighetsstatistikken. Man tror visstnok her i denne sal, og ganske spesielt tror jeg at den sittende regjering mener, at man skal kunne avhjelpe arbeidsledigheten ved å øke beskatningen! Jeg er ganske forvisset om at det er en helt feilaktig politikk. Jo mere beskatning
300 folket får, desto større arbeidsledighet må det nødvendigvis bli. Man forveksler

305 samfundsøkonomi med statens budgett, og det fremgår også tydelig nok, når man ser på budgettet, for det kalles «inntektsposter» alt det som jeg leste op her for et øieblikk siden, f. eks. de 113 millioner kroner i toll det er «inntekter»! Ser man det samfundsøkonomisk, ser man at det altsammen er utgifter og ikke inntekter, og det er ganske gitt at hvis vi øker utgiftene, altså den indirekte og den direkte beskatning til mer enn vi har før, vil vi nødvendigvis også få mere arbeidsledighet. Ta beskatningen efterhånden vekk, så vil næringslivet blomstre op og arbeidsledigheten vil forsvinne.

310 Jeg kommer nu til et punkt i min tale som jeg vil be Stortinget være så snild å være særlig opmerksom på, og det er dette: Hvorledes vi her hjemme er kommet inn på dette tvangspolitiske skråplan - vi som i over hundre år har ropt hurra for den 17de mai og som i alle disse år har ønsket å hevde at frihet for folket er det 315 rette - vi som i alle år har sagt at vi ikke vil ha monopoler og privilegier, vi vil for all del ikke tilbake til embedsveldet som det var under dansketiden? Og så er det allikevel hendt at vi er kommet til å opnå det motsatte av hvad vi vilde.

320 La oss nu tenke oss at hr. Mowinckel eller hr. Nygaardsvold i årevis hadde hatt på sitt program: Dette med grunnloven og næringsfriheten det er gammeldagse greier, stem på oss, så skal vi innføre monopoler og privilegier som i dansketiden, for frihet er i virkeligheten en ulykke, la oss komme tilbake til tvangsstaten. Hvis slike ting hadde stått på programmet, og det norske folk med stort flertall hadde sagt: Ja, sådan bør et moderne samfund være. Vi bør opgi 325 demokratiet, vi bør opgi næringsfriheten og innføre monopolene og tvangsformene osv. - ja hvis dette hadde stått på de politiske programmer så skulde man aldri fått høre at jeg hadde blandet mig op i norsk politikk. Da hadde jeg for lenge siden pakket min kuffert. Kanskje jeg hadde bedt herr Mowinckel om skibsløilighet til en sydhavsø, for jeg hadde ikke følt mig hjemme 330 her i Norge.

Men det merkverdige er at på alle programmer står det: Frihet, fred og folkelykke, og videre står det: Materielle velsignelser og goder for folket. Det er ingen som har gått til valg på de tvangsformene som vi har fått i Norge. Og det 335 beste eksempel er kanskje at alle disse tvangslovene har man gitt et eiendommelig navn, som tydelig røber at man har ond samvittighet. Man kaller det for «millombils» lover. Jeg har spurt: Hvad kan dette millombils bety? Det betyr visstnok noget sådant som at - Ola Nordmann på land og strand, du skal ikke være redd om vi legger dig i lenker mandag, tirsdag og onsdag, for på lørdag

skal vi ta lenkene av dig igjen, det er bare «millombils», Ola! Men jeg er skeptisk, herr president, jeg tror ikke på noget millombils, jeg er bange for at hvis det norske folk går til valg en gang til og aksepterer denne politikken, så vil ikke nogen av oss som sitter her idag kommer til å oppleve å se vårt folk igjen befridd for lenkene.

345

En ting ber jeg altså Stortinget spesielt ha sin oppmerksomhet henvendt på, det er måten hvorpå dette gale systemet føres inn over folket. Legg merke til metoden! Hvis man altså gikk ærlig og redelig frem og sa: Fremtiden ligger i tvangsformen, stem på oss, så skal vi slå ned dette Eidsvoldsverket som er noget gammelt tøv, ja da hadde stillingen vært en ganske annen. Men hvad gjør man? Jo, man truer, lokker, lister og narrer det inn på folk. Står en høiremann i veien her og der, kjøper man ham til direktør i et monopol. Og er det nogen bønder som stenger fjøsdøren og ikke vil være med, så sender man statspolitiet med øksehammeren tvers gjennom fjøsdøren. Jeg gjentar at hvis den metoden, efter hvilket dette system var ført inn i Norge - hvis den metoden hadde vært åpenlys, ligget klart i dagen, hvis det hadde vært handlinger som hadde stått i nøie sammenheng med de politiske programmer, da hadde allting vært i orden. Men når jeg har blandet mig op i politikken, er det fordi jeg hele tiden har sett, hvorledes man med fusk og fanteri, med alle mulige slags triks og uærlige midler har lurt og listet dette inn på folk i åpenbar strid med lovene våre.

350

355

360

Man har til og med fått bøiet retten, man har oplevet at høiesterett i strid med grunnloven har vedtatt millombils lover som er uforenlige med grunnloven. Ingen stor sak fremmes med slike midler. Hvis det er et eneste menneske som er i tvil om, hvad som er rett og hvad som er galt i denne sak, kan han bare stirre på metoden som blir brukt, og ikke noget fornuftig tenkende menneske kan da være i tvil om at det er dårlige krefter som arbeider, når de går frem på den måten.

365

370

Jeg har sett adskillige eksempler på, hvordan store ledende norske forretningsfolk, som har kalt sig for både tilhengere av Fedrelandslaget og for konservative besteborgere har vært med på å selge norske industrier til fremmede. Tenk på fyrstikkfabrikkene våre, tenk på Lilleborg, tenk på Norsk Hydro, og tenk på den ene store bedrift efter den andre. Og det varer kanskje ikke så lenge før en hel del av det stolte skibsrederiet vårt her i Norge også er kommet helt på fremmede hender. Legg merke til hvorledes det er foregått, det foregår under falsk skinn, under falsk navn. Man våger å kalle sig fedrelandslag

375

380 og konservative borgere, og så driver man en fedrelandsfiendtlig trafikk, stadig til større fordel for utlandet og til utplyndring for nordmennene. Det er ikke underlig at man trenger stadig mere statspoliti og mere militær. Av fruktene kan treet kjennes.

385 Siden jeg nevnte grunnloven, skal jeg bare nevne et par eksempler. Vi har § 99 som uttrykkelig sier, at kun hvis norske borgere gjør oprør, kun i det tilfelle kan der øves vold mot dem. Vi har sett gang på gang dryssevis av eksempler på at det har vært øvet den styggeste vold mot helt fredsommelige og rolige folk som ikke har kruset et hår på nogen, de har ikke gjort antydning av oprør, de har bare
390 holdt på sin rett. Det er kommet så langt at vi som står på grunnlovens side og påstår at Norges grunnlov er den fineste grunnlov i verden, vi skal ikke engang ha lov til å agitere for å forsvare den mot bondepartiets falske politikk, det skal kalles opvigleri.

395 Men eftertidens dom blir tung over det falske bondeparti. Det har fortonet sig som røveriet er blitt organisert med statspolitiet i spissen. Det er ikke lenge siden politiet gikk inn til en enke i Fana. Hun hadde 10 kyr, og så tok de de 7. Men det var ikke nok; da de gikk, tok de med sig hesteriven, slåmaskinen og hakkelsmaskinen. Jeg kaller det for organisert tyveri, som er tusen ganger verre
400 enn privat tyveri; for det private tyveri blir ikke tillatt, men det organiserte, som bærer falsk navn av rettferdighet, det er farlig. Det blir tillatt.

Jeg er ikke redd for den fascismen som begynner ærlig og redelig og naivt og kopierer utlandet. Hvis f. eks. herr Quisling skal få en chance, må
405 stemmerettsalderen ned til 8 eller 12 år. Jeg er ikke det minste redd for den ærlige og naive fascismen, men den fascismen som begynner med «Gud signe Norigs land» og «No er det i Norig atter dag» og så snakker landsmål til bøndene for å få dem myke i følelsene, den fascismen som ender med å gå gjennom fjøsdøren i strid med grunnloven, den er farlig.

410 Jeg er heller ikke redd for den kommunismen som heiser røde flagg og lager litt bråk og ståhei, det passer ikke i Norge det heller. Det norske folk er demokratisk utviklet og opvokset. En sådan naiv barnslig kommunisme har ingen innflydelse i Norge. Men den kommunisme og fascisme som kommer maskert under navn
415 av bondeparti og arbeiderparti, den er jeg redd for.

§ 95 i grunnloven sier uttrykkelig at privilegier og monopoler er forbudt her i

landet. Hvem er det som tør stå op og forsvare de privilegier og monopoler som
420 stadig utvikles og innrettes her hjemme i Norge? Vi er godt på vei med
veimonopoler og trafikkmonopoler, og vi har arbeidsmonopol, det vil si for
dem som er lydige mot lederne og betaler rikelig med kontingent; de får lov å
arbeide, andre ikke.

425 § 100 bestemmer at her skal være talefrihet og åndsfrihet, og at frimodige
ytringer om statsstyrelsen til enhver tid er tillatt. Tenk så på herr Hambros
forslag om at vi ikke skal kritisere staten i kringkastingen, eller tenk på
rikskringkastingen som utelukkende spekulerer i å underholde folk med det
mest mulig naive tøv, og som utelukker enhver kritikk, ikke bare kritikk av
430 kring-kastingen, men kritikk i det hele tatt.

Vi som arbeider for åndsliv og nyorientering og vil at Norge skal ta chansen som
en foregangsnasjon, vi har ikke lov til å tale i radio, vi skal under censur. Det er
anderledes hvis Hitler taler, for han er ikke nordmann; da blir det tatt opp på
435 grammofonplater for å bevare alle de gullkorn som blir kringkastet fra Berlin.
Da synes Olav Midttun at han er på høide med tiden og med sin nasjonale
følelse. Eller tenk på politimesteren i Ålesund som beslagla en avis som tillot sig
å skrive noen historier om politiet i Ålesund. Før rettens kjennelse var falt,
oplyste politimesteren at han imorgen skulde få rettens kjennelse for at det var
440 lovlig. Men grunnlovens § 100 sier nei, Deres handling er ulovlig, herr
politimester!

§ 101 sikrer alle nordmenn absolutt næringsfrihet. Er du norsk borger, behøver
du ikke spørre staten eller kommunen om «løyving» til det ene eller det andre.
445 Men hvad har vi fått? Vi har fått Thagaard-systemet. Det heter ikke «ta gård»
for ingenting, herr president. Vi er kommet dithen nu at vi synder grovelig mot
det store Eidsvollsverk som vi har jublet for og festet for i over 100 år.

§ 102 sier at husinkvisisjon tillates ikke; da må det være kriminelle tilfeller. Men i
450 den senere tid, se på melkecentralene og den nye melkeadelen! Se hvorledes de
foretar husinkvisisjoner når og hvor de vil.

§ 105 bestemmer at hvis staten skal ha noget som tilhører folket, skal der betales
full erstatning. Jevnfør fiskaliseringen, vassdragsloven, hjemfallsretten og alt
455 annet organisert tyveri i strid med grunnloven. Jeg mener at vår grunnlov er den
beste i verden. Det er den mest demokratiske, og den har vi ikke uten grunn

festet for i over 100 år.

460 Vi nordmenn er vant til å ro vår egen båt, vi er vant til å pløie vår egen jord, vi er vant til å gå i vår egen skog og stelle vårt eget. Vi er ikke vant til å eksersere og gå sånn i geledde som visse andre nasjoner og rope: Heil Olsen, Heil Hitler. Vi har det ikke slik i Norge.

465 Vi har chansen til å gi verden det gode eksempel på hvorledes et demokratisk folkesamfund skal se ut. Om alle de andre store nasjoner der ute vil tilbake til gammeldagse tvangsformer, la dem det, la oss ikke blande oss op i de fremmede lands politikk. Men vi har forpliktelsen til å holde fast ved demokratiet og ikke ape efter de andre og gli utover skråplanet.

470 Det er en farlig linje den internasjonalistiske linje som hr. Mowinckel stadig har fremholdt og anbefaler. Det har vært vårt folks ulykke i mange år at vi har kopiert de fremmede, latt oss bluffe og imponere for meget av hvad der skjer i fremmede land istedenfor å gripe chansen. Vi har jo blandt annet den fordel at
475 vi er et lite folk, vi er et jevnt over oplyst folk, ikke bare et mere enn almindelig demokratisk innstillet folk. Men vi har på alle måter chansen til å være det første folk i verden som gjør det rette, og det kan vi da ikke få skam av.

Når man leser avisene fra dag til dag om all den uendelige bunnløse galskap ute i
480 verden, frister det oss sandelig ikke til å efterligne. La oss ta chansen og vise at vi er det folk som først gjør det rette og i handling og i praksis viser hvordan et brodersamfund skal se ut. Derfor har jeg på mitt program: «Hele folket en familie». Jeg vil vekk fra denne nytteløse, fåfengte partipolitikk og klassepolitikk, som bare er gammelmanns-snakk, som bare beror på illusjoner og
485 misforståelser helt fra begynnelsen av.

Og hvad var i bunn og grunn Eidsvollsverket for oss norske, hvad var selve innførelsen av dette parlament i dette land? Jo det var at dette parlament skulde beskytte det norske folk mot utbytning og utplyndring gjennom kongemakt og
490 statsmakt, og det har dette parlament opretholdt nogenlunde konsekvent til og med 1905.

Men efter at den siste gule stripe var tatt ut av det norske flagg og flagget var blitt rent, så spør jeg: hvem er det til syvende og sist i denne sal som beskytter det
495 norske folk? Her pønser man bare på en ting: hvorledes man skal få tatt mere

skatt av folk. Hvem er det som beskytter enken i Fana når statspoliti brekker inn og tar det hun har, så hun selv må bringes på sykehus av nervesjokk. Hvem beskytter henne? Ingen. Heller ikke denne forsamling. Parlamentet har skeiet
500 ut. Det er ikke lenger folkets beskytter, men under navn av arbeiderregjering er det blitt utbytter og utplyndrer verre enn det var før 1814. Det vil ta sig dårlig ut å feste for 17de mai i det år som kommer hvis der ikke skulde skje en forandring i siste øieblikk.

505 Det forunderlige er det at når jeg taler om disse ting - jeg har også talt om dem før her i denne sal - hender det ikke sjelden at det kommer stortingsmenn fra alle mulige partier på tomannshånd som Nikodemus om natten og sier: jeg er enig med dig, men du skjønner det nytter ingen ting, for folket vil ha det slik. Jeg undres om dette resonnement tåler å sees efter i sømmene.

510 Jeg tenker at hvis to mann fra arbeiderpartiet, en mann fra bondepartiet, en mann fra høire og en mann fra venstre så snart som mulig sier farvel til sine partier, så tenker jeg at det var nok til at vi fikk samlet 95 pct. av det norske folk. For det norske folk er trett av denne utbytning. Velgermassen lar sig forlede av
515 denne partipolitikk. Og derfor har de folk som resonnerer sånn, et ganske fantastisk ansvar, når de i hjertet sier: du har rett, men når det så skal voteres, voterer de efter partiparolen - først partiet og siden samfundsinteressen og Norges-interessen.

520 Jeg vil henstille til mine ærede kolleger i denne sal å ta alvorlig under overveielse om ikke tidspunktet er kommet til et lite opbrudd. Jeg tror ikke det skal så forferdelig meget til før vi får samlet hele det norske folk. Men hvis de under navn og etikett av arbeiderparti og bondeparti fortsetter den utbytterpolitikk som blev innledet i og med 1905, altså den statskapitalistiske utbytning, så
525 opnår de kanskje å forvirre folk så lenge at ulykken får lov å fortsette. Jeg vil at vi skulde vise verden hvordan et demokratisk samfund ser ut. Et vellykket demokrati har verden aldri sett. Vi har hatt så mange ting å kjempe med, og vi hadde heller ikke så svært stor tradisjon som nasjon til å styre oss selv. Det er naturlig at vi gikk i folkefellene. Det er helt naturlig at nordmennene lar sig
530 imponere av London, Paris, Berlin og Moskva. Men det er allikevel husmannspolitikk, det er allikevel «mindre-mannskjensle» å kopiere de fremmede istedenfor å rydde op i sitt eget land først.

Hr. Mowinckel spurte da han hadde ordet idag, hvorledes det vilde gå hvis

arbeiderpartiet fikk flertall ved valgene. Jeg kan berolige hr. Mowinckel. Jeg tror ikke det er tale om det. Jeg tror, at hvis arbeiderpartiet fortsetter den politikk som har vært drevet hittil, og som jeg har betegnet som K. N. A. P. - det kongelige norske arbeiderpartis politikk - så kan det opgi ethvert håp om få flertall. Da er arbeiderpartiet som politisk faktor en fiasko, det kan ikke mere reddes, det står ikke mere til å redde, for det norske folk vil ikke den veien. Men jeg vil føie til at både hr. Hambro og hr. Mowinckel med sine taler virkelig gjøre hvad de kan for å hjelpe dem til en mulighet for å få flertall, nemlig ved å gjøre alt hvad de orker for å oprettholde den illusjon at der er forskjell på disse gamle partier.

Der er ingen annen forskjell enn spørsmålet om hvem som skal få lov til å stelle med pengekassen. Men en ting er de enige om alle sammen, og det er å beskatte folket og oprettholde den statskapitalistiske utbytning. Det er ikke sant at folket vil ha det slik.

Jeg har i de siste 2-3 år efter en anslagsvis beregning talt for 150,000 tilhørere fordelt på de enkelte lokaler her i landet, og jeg må si, at mitt inntrykk alle vegne er det, at folket lengter og hungrer efter å se et lys i mørke, efter å komme ut av disse gamle partispor som vi har kjørt i. Det har kostet nok. Og derfor vil jeg henstille til hver enkelt stortingsmann å overveie om han ikke skal la det resonnement fare og si: Det nytter ikke. I det øieblikk han bryter med de gamle vaner, vil han trekke utrolig mange med sig. Og ingen vil tape på det.

Til slutt vil jeg ganske kort få lov til å komme inn på det spørsmål som jeg berørte innledningsvis da jeg citerte professor Koht i Kjøbenhavn. Det er spørsmålet: Hvilke krefter er det som er sterkere enn regjeringen? Hvis man vil undersøke og spørre: Hvem er det som skaffet Norge 1814?, så kan fornuftigvis svaret bare bli: Det var tidsånden. Det var en optimistisk tidsånd som trodde stort om menneskenaturen. Det var en tidsånd som sa: Ned med embedsveldet! Vekk med tyrannene! Leve folkefriheten! Menneskenaturen går til grunne under tvang, den blir bedre i frihet.

Det var den samme tidsånd som nogen århundrer i forveien hadde skaffet oss Bibelen oversatt, reformasjonen, som lot folket få lese sin bibel og ikke spørre autoritetene. Det var den samme tidsånd som skapte revolusjonen i Frankrike i 1790. Det var altså en tidsånd som trodde på menneskene. Og hvilken tidsånd var det som skaffet oss tilbake igjen til tvangsformene? Hvem er det som har

575 skapt millombilslovene stikk imot alle stortingsmenn og velgernes program og ønske? Det er en tidsånd som bakvasker menneskenaturen og som forherliger autoriteten og diktatoren.

Leve den store mann! For menneskemassen det er noget dårlig noget.

580 Menneskene, heter det, det er nogen kjeltringer og skurker, egoister og dårlig pakk. I kirker og bedehus heter det at vi er fortapte elendige syndere, noget mindreverdig skrot, og derfor må vi ha autoriteter mellom oss og Gud, og derfor må vi ha autoriteter til å føre oss gjennom verden. Det er denne tidsånden som er sterkere enn regjeringen, og som trekker regjeringen efter nesen. Og det burde
585 vår statsminister og vår utenriksminister være opmerksom på. For jeg er ganske sikker på at også de med hånden på hjertet må si, at det gode som vi vilde og som vi i arbeiderpartiet gikk inn for å gjennomføre, det gjennomfører vi ikke, og det onde som ingen av oss vil, det gjør vi ustanselig, for vi tvinges til det. Av hvilke krefter, herr president? Av åndskreftene. Og derfor gjelder det å ta kampen op
590 mot tidsånden.

Det er derfor vi må ha talefrihet og tenkefrihet. Det er derfor vi vil at tingene skal undersøkes og diskuteres ut. Så herr Ræder får rett når han sier: Frem med diagnosen, så kan vi alltid bli enige om medisinen. Så lenge vi ikke kjenner
595 diagnosen, så lenge vi ikke kjenner det som skjer, så lenge opererer vi med helt feilaktige midler.

Jeg hadde håpet da jeg kom inn i Stortinget for et par år siden, at når jeg hadde sittet her i tre år, så vilde det være flust nok, så vilde de andre partiene kappfly
600 mot den selvfølgelige ting, mot den politiske linje som jeg her står og forfekter. Men det var jeg klar over, at hvis de gamle partiene fortsatte med den gamle musikk som vi har hørt idag av lederne, så skal vi gå til valg i Samfundspartiet en gang til. Vi driver ikke viljeløse med tidens strøm. Vi ser de åndskrefter som er farlige, og som vi vil bekjempe med alle de ærlige midler som står til vår
605 forføining.

Det hender stadig at man som svar på disse synsmåter sier: Vi bare kritiserer og stiller ingen ting positivt op, det er så negativt. Men dengang vi i 1814 kastet embedsveldet og gav folket friheten var det ingen som spurte: Hvad vil du sette
610 istedenfor embedsveldet? Det var ingen som sa om Eidsvollsmennene at de bare river ned og kritiserer, for det positive det var friheten for folket, og det er det positive i denne retningslinje som jeg forkynner.

615 Jeg skal som konklusjon få lov å fremsette følgende forslag til uttalelse av
Stortinget:

«Da regjeringen i åpenbar strid med grunnloven og norsk folkefrihet og i strid
med sitt eget partis antikapitalistiske løfter og forpliktelser fortsetter den av
620 forrige regjering innledede monopol- og tvangspolitik og stadig utvider den
embedsmessige stats-kapitalistiske utbytning av det norske folk, har regjeringen
ikke lenger Stortingets tillit.

Vårt rike lands store chancer til å sikre folket økonomisk og nasjonal
625 uavhengighet og vise verden veien til folkefrihet og folkelykke forspilles daglig
av regjeringen, som foretrekker å efterligne utlandets famlende og feilslagne
pengepolitikk i håpløs gjentakelse.

En regjering som med statskapitalistisk tvangspolitik direkte motarbeider den
630 sociale og økonomiske frigjørelse, som folket i utviklingens medfør har krav på,
bør ikke mere tales i Norge.»

[Forslaget ble senere forkastet mot én stemme]

635 **Kilde**
Stortingstidende 1936, s. 107-115.

Emner
Debatt, Økonomi

640 **URI**
<https://www.virksommeord.no/tale/fanden-skifter-klaer>

645

650